

“İş Sağlığı ve Güvenliği”ne Şaşı Bakmak

İnşaat Mühendisleri Odası'nın hazırladığı

“İş Sağlığı ve Güvenliği Raporu”

Çalışma yaşamının üvey evladı muamelesi gören iş sağlığı ve güvenliği konusu, hem kanun yapıları hem de işverenler tarafından görmezden geliniyor. İş sağlığı ve güvenliğine şaşı bakılıyor.

Ulusal İş Sağlığı ve İş Güvenliği Konseyi tarafından hazırlanan ve 2009-2013 dönemini kapsayan Politika Belgesi'nde, taslak metnin amaçlarından birinin “iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili istatistiki bir değerlendirme yapmak” olduğu belirtiliyor. Fakat taslakta ne istatistikler doğru ne de çözüm önerileri gerçekçi görünüyor. Bu belgeyle birlikte Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın, konuyu ne kadar ciddiye aldığı ve alandaki sorunları çözmede ne kadar istekli olduğu açığa çıkıyor.

İş Kazaları

Taslakta “Türkiye’de İş Sağlığı ve Güvenliği” başlığı altında yer alan veriler, toplandığı kaynaklar dışındaki diğer kaynaklarca doğrulanmamaktadır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın Taslakta yer alan verilerine göre 2007 yılı içinde **80.602** iş kazası meydana gelmiştir. Bakanlık, Türkiye’deki çalışan sayısını **8.505.390** olarak hesaplamaktadır.

Oysa ki, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'in İşgücü İstatistikleri'ne göre, 2007 yılında çalışanların sayısı **23.523.000**'dir.

Bu iki veri seti arasında yaklaşık **2.75** kat fark bulunmaktadır. Bu oran, Bakanlığın verdiği sayılara uygulandığında, **80.602** olan iş kazası sayısının **221.675**'e yükseldiği görülecektir.

Bu konuda bakılabilecek başka bir veri seti de TÜİK'in hazırladığı “**2006-2007 İş Kazaları ve İşe Bağlı Sağlık Problemleri Araştırma Sonuçları**”dır. Araştırmanın sonuçlarına göre, araştırma yapılan dönemde, çalışanların **yüzde 2.9**'u iş kazasına maruz kalmıştır. Dolayısıyla, Bakanlığın, 8.505.390 olarak verdiği çalışan sayısına göre düşüldüğünde, iş kazalarına uğrayan çalışan sayısı, **246.662** olarak belirlenmektedir. TÜİK verilerine göre ise, çalışan sayısının 23.523.000 olduğu düşünüldüğünde, iş kazasına maruz kalan çalışan sayısı **682.187**'ye yükselmektedir.

Yine bakanlık verilerine göre, 2007 yılı içinde meydana gelen iş kazalarında 1.043 kişi yaşamını yitirmiştir. Bu sayıya göre, yaklaşık olarak her **1.000 iş kazasında 13 çalışan** hayatını kaybetmektedir. TÜİK verilerine bu oranla bakıldığında, hayatını kaybeden çalışanların tahmini sayısı **2.880**'i bulmaktadır. 2006 yılında ise resmi rakamlara göre **1.601** olan ölüm sayısı, yine aynı orana göre **4.400**'ü bulmaktadır. (Tablo 1).

Taslak metinde, "Uygulama Hedefleri" başlığında, iş kazası sayısının **yüzde 20 düzeyinde azaltılması** ön-görülmektedir.

Yapılan araştırmalarda; iş kazalarının **yüzde 50'sinin** "kolaylıkla" önlenilecek kazalar olduğu, **yüzde 48'i-**nin de sistemli bir çalışma ile önlenileceği ortaya çıkmaktadır. Buna göre; iş kazalarının **yüzde 98'inin** önlenilemesi mümkünken ve hatta "kolaylıkla" önlenilecek olanların oranının yüzde 50 olduğu ortadayken "yüzde 20" hedefinin, sorunun çözümü konusunda **"iyi niyetli ve gerçekçi"** olmadığı ortaya çıkacaktır.

Ayrıca, altının kalın çizgilerle çizilerek ortaya konulması gereken bir nokta daha bulunmaktadır. Taslak metinde 2005-2007 yılları arasında iş kazalarında yüzde 12 oranında düşüş görüldüğü belirtilmektedir. Fakat 2006 yılında, bir önceki yıla göre **yüzde 53'lük** bir artış göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca, 2002 yılından itibaren iş kazalarında ölen çalışanların sayısında sürekli bir artış görülmektedir. 2002-2007 yılları arasında iş kazalarında ölenlerin sayısı **yüzde 11** oranında artmıştır. (Tablo 2).

Taslakta yer alan ve diğer resmi verilerle karşılaştırıldığında tutarsızlık gösteren bir başka veri de faaliyet gösteren işyeri sayısı konusundadır.

Taslakta, Sosyal Güvenlik Kurumu istatistiklerine göre, Türkiye'de faaliyet gösteren işyeri sayısı **1.1-16.638**'dir. KOBİ sayısı ise **1.113.288**'dir.

Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) ve TÜİK verileri birbirinden farklılık göstermekle birlikte, Türkiye'de ortalama **1.800.000** Küçük ve Orta Boy İşletme (KOBİ) olduğu kabul edilmektedir. Böylece bir kez daha görülmektedir ki Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın iş kazaları ve meslek hastalıkları konusundaki verileri sağlıklı değildir.

Meslek Hastalıkları

Taslak metinde yer alan verilerde dikkat çeken başka bir nokta ise meslek hastalıklarındaki düşük sayı ve orandır. Taslakta; meslek hastalığı vaka sayısı 2007 yılı için **1.208** olarak verilmiştir.

Türkiye'de bulunan yalnızca üç meslek hastalıkları hastanesinden İMO'nun aldığı veriler, 1.208 olarak belirlenen meslek hastalıkları vaka sayısının sağlıklı olmadığını göstermiştir.

Zonguldak Uzun Mehmet Göğüs ve Meslek Hastalıkları Hastanesi, Ankara Meslek Hastalıkları Hastanesi ve İstanbul Meslek Hastalıkları Hastanesi'nden alınan istatistikler, Tablo 3'te verilmiştir.

Yine hastanelerden alınan bilgilerde, kesin olarak meslek hastalığı tanısı konmayan çoğu hastada, meslek hastalığı şüphesi ve/veya meslek hastalığı belirtilerinin kuvvetli şekilde görüldüğü belirtilmiştir.

Türkiye'deki iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin yetersizliği ortadayken, meslek hastalıkları hastanelerinin yalnızca üç tane oluşu, konuya yeterince önem verilmediğini göstermektedir.

Meslek hastalıkları hastanesinin bulunmadığı yerlerde bu tür şikayetlerin diğer hastanelerde değerlendirildiği göz önüne alınacak olursa, ortaya çıkacak manzara ür-kütücü boyutlara varacaktır.

Tablo 1 - 2007 yılı iş kazası ve iş kazasına uğrayan çalışan sayısı

	TÜİK	Bakanlık
Çalışan sayısı	23.523.000	8.505.602
İş kazası (*)	221.675	80.602
İş kazasına uğrayan çalışan sayısı (*)	682.187	246.662
İş kazalarında ölen çalışan sayısı (*)	1.043	2.880
İş kazası oranı	% 2.9	% 2.9

(*) TÜİK verileriyle Taslak metinde yer alan verilerin karşılaştırılmasıyla elde edilen sayıdır.

Tablo 2 - Bakanlık verilerine göre iş kazalarının yıllara göre dağılımı

Yıllar	2002	2003	2004	2005	2006	2007
İş kazası	72.344	76.668	83.830	73.923	79.027	80.602
Ölen sayısı	878	811	843	1.096	1.601	1.043

Tablo 3 - Meslek hastalıkları hastanelerinden alınan müracaat ve vaka sayıları

	2007		2008	
	Müracaat	Meslek hastalığı tanısı	Müracaat	Meslek hastalığı tanısı
Zonguldak	2.827	1.774	3.825	1.610
Ankara	625	309	614	325
İstanbul	1.962	1.359	2.353	1.453
Toplam	5.414	3.442	6.792	3.388

Tablo 4 - 2007 yılı meslek hastalıkları istatistikleri

Tespit edilen meslek hastalığı vaka sayısı	ÇSGB verilerine göre görülmesi beklenen vaka sayısı	TÜİK verilerine göre görülmesi beklenen vaka sayısı	Hastanelerden alınan verilere göre vaka sayısı
1.208	30.000-100.000	95.000-375.000	3.442

Tablo 5 - Meslek hastalıkları vaka ve tahmin istatistikleri

	ÇSGB verilerine göre oranı (30.000-100.000)	TÜİK verilerine göre oranı (95.000-375.000)
Bakanlık verilerine göre meslek hastalıkları vaka sayısı (1.208)	% 1,2 - 4	% 0,3 - 1,25
M.H. hastanelerinden alınan toplam vaka sayısı (3.442)	% 3 - 11	% 1 - 3

İMO'nun konunun üzerinde durarak yaptığı bir araştırma ile kurumlar arası bilgi alışverişinin işlemediği ve ortak bir veritabanının oluşturulması gerekliliği açığa çıkmış durumdadır.

Yine taslakta, çalışan nüfusun **yüzde 4'ü ile 12'si** arasında bir oranda sıklıkla görüldüğü kaydedilen **meslek hastalıkları** sayısının Türkiye için **30.000-100.000** arasında olması gerektiği de ifade edilmiştir.

Burada da dikkat edilmesi gereken nokta, bu sayı aralığının yaklaşık **8.5 milyon** çalışan için hesaplandığıdır. TÜİK verilerine tekrar başvurulduğunda, yaklaşık **23.5 milyon** olan çalışan sayısı için, meslek hastalığının görülme sıklığına ilişkin tahmin **95.000-375.000** arasında olmalıdır. (Tablo 4).

Bu durum göstermektedir ki; Bakanlığın istihdam sayısı kabul edildiğinde, tespit edilmiş olan meslek hastalıkları vaka sayısının (1.208), tespit edilmesi beklenen vaka sayısına oranı (30.000-100.000), **en iyi ihtimalle yüzde 4'tür**. İstihdam sayısı için TÜİK verilerini kabul ettiğimiz taktirde (23.523.000) ise bu oran yüzde **1.25'e** inmektedir. (Tablo 5).

Hem iş kazaları hem de meslek hastalıkları istatistiklerindeki bu tutarsızlık, Türkiye'deki çalışma koşullarının çarpıklıklarının gizlenmeye çalışılması amacı güdüldüğü şüphesi uyandırmaktadır. Dolayısıyla, taslak metin ve alana dair uygulamalar konusunda yapılacak önerilerin, ancak gerçek sayıların ortaya konması halinde mümkün ve yararlı olacaktır.

Bütün bunların yanında, istihdamın büyük oranının kayıt dışı olduğu göz önüne alındığında, iş kazaları ve meslek hastalıklarındaki sayının gerçekte daha da çok olduğunu tahmin etmek zor olmayacaktır.

Bakanlığın kabul ettiği veriler içinde tüm ücretli çalışanların bulunmaması da bu konudaki veri çarpıklığını ortaya çıkaran nedenlerden biridir.

İnşaat Sektörü

Dünya'da olduğu gibi Türkiye'de de inşaat sektörü en tehlikeli işkollarından biridir. Gelişmiş ülkelerde inşaat işçileri, diğer sektörlerde çalışan işçilere oranla 3-4 kat daha fazla kazaya uğrama riski taşımaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü verilerine göre bu oran 6 kata kadar çıkmaktadır. İnşaat sektörü, Türkiye'de de çok sayıda insanın hayatın kaybettiği ve çok daha fazla insanın inşaat iş alanının yol açtığı çeşitli meslek hastalıklarının yanı sıra sakatlanma veya yaralanma gibi rahatsızlıklar geçirdiği bir sektördür. (Tablo 6).

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının verilerine göre Türkiye'de bir yılda gerçekleşen tüm iş kazalarının yüzde 10'u, sürekli iş göremezliklerin yüzde 25'i ve ölümlü iş kazalarının yüzde 34'ü inşaat işlerinde gerçekleşmektedir. (Tablo 7).

En fazla kaza yaşanan sektör, 11.039 iş kazası ile toplam iş kazalarının yüzde 14'ünü oluşturan "metalden eşya imalatı"dır. Toplam iş kazalarının yüzde 10'u da inşaat sektöründe yaşanmaktadır. İnşaat sektöründe 2006 yılında 7.143 iş kazası meydana gelmiştir. Ölümlü iş kazaları oranlarının sıralamasında inşaat sektörü, toplamda yüzde 25 ile ilk sırada yer almaktadır.

İnşaat sektöründe meydana gelen kazaların ilk sırasında "insan düşmesi" bulunmaktadır. "Malzeme düşmesi" ve "malzeme sıçraması" diğer en çok görülen kaza tipleridir. Bu kaza çeşitlerinin sık

görülmesinin temel sebepleri, işyerlerinde güvenlik önlemlerinin alınmaması, işverenin bu tür önlemleri maliyet olarak görmesi gibi nedenler sıralanabilir.

Bu nedenlerin yanında, sektördeki eğitim düzeyi düşüklüğü de iş kazalarının artmasına neden olan bir başka faktördür. İş sağlığı ve güvenliği eğitimlerinin meslek içine yayılması ve bu konudaki bilinç düzeyinin, sektörde yer alan herkesi kapsayacak biçimde yükseltilmesi gerekmektedir.

Kayıt dışı istihdam, güvencesiz çalıştırma ve düşük ücretlerin çok yoğun olarak görüldüğü inşaat sektöründe iş kazalarına bağlı yaralanma ve ölümler ile meslek hastalıklarının en aza indirilmesi için gerekli yasal ve fiili tedbirler alınmalıdır.

İMO'nun, konuyla ilgili çözüm önerileri özetle şöyledir:

- Türkiye'de, emekçileri ilgilendiren iş sağlığı ve güvenliği kavramı, çalışma hayatının düzenlenmesi sırasında sürekli olarak gündem maddelerinin sonuna atılmaktadır.
- Konuyla ilgili ulusal politikaların oluşturulması sürecinde Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'ne (TMMOB) bağlı ilgili meslek odaları, Türk Tabipler Birliği (TTB), Türkiye Barolar Birliği (TBB) ve sendikaların katılımı sağlanmalı, çalışmalar düzenleme metinlerine yansıtılmalıdır.
- İş Sağlığı ve Güvenliği Kurullarının kurulması 50'den daha az işçi çalıştıran iş yerlerinde yasalarla güvence altına alınmalıdır.
- İş sağlığı ve güvenliği hizmetleri bütün iş yerlerini ve tüm çalışanları kapsamalıdır.
- İş yerlerinde kurulan İş Sağlığı ve Güvenliği Birimleri, demokratik olarak düzenlenmeli ve yaptırım gücüne sahip olmalıdır.
- "İş Güvenliği Mühendisleri" özlük hakları yönünden işverene bağlı olmamalı, bağımsız bir kurum olarak örgütlenmeli ve düzenlenmesi, Bakanlık ve TMMOB'ye bağlı ilgili meslek odasıyla birlikte yapılmalıdır.
- İş yerlerinde iş güvenliği konusunda mesleki yeterliliği TMMOB'ye bağlı ilgili oda tarafından onaylanmış ve sertifikalandırılmış mühendisler çalıştırılmalıdır. İş yerinde çalışacak mühendis sayısı, projenin büyüklüğüne göre belirlenmelidir.
- İş kazaları ve meslek hastalıklarının önüne geçilebilmesi için tüm süreçlerde öncelik iş sağlığı ve güvenliği olmalı, çalışan odaklı bir çalışma hayatı oluşturulmalıdır.
- Güvencesiz çalıştırmanın tüm biçimleri ortadan kaldırılmalıdır. Sigortasız ve sendikasız çalıştırma yasaklanmalıdır.
- İş kazası araştırmaları ciddiyetle ve TMMOB, TTB ve sendikaların içinde yer alacağı kurullarca yapılmalı ve kamuoyuyla paylaşılmalıdır.

Tablo 6 - İş kollarına göre iş kazası ve meslek hastalıkları istatistikleri

Faaliyet grupları (iş kolları)	İş kazası Sayısı	Meslek Hastalığı	Sakat Kalan
Metalden eş. im. (makina hariç)	11.039	49	196
İnşaat	7.143	5	428
Kömür madenciliği	6.722	416	389
Nakil araçları imali	5.807	19	78
Metal endüstrisi	5.506	3	54
Makina im. ve tamiratı	5.331	31	92
Dokuma sanayii	5.155	1	127
Nakliyat	4.478	1	130
Gıda maddeleri sanayi	2.452	0	67
Taş, kil ve kum ocakları	479	0	33
Diğer iş kolları	24.915	49	673
Toplam	79.027	574	2.267

Tablo 7 - Sektörlere göre iş kazası, sürekli iş göremezlik ve ölüm istatistikleri (2006)

Sektör	İş Kazası Sayısı	Sürekli İş Göremezlik	Ölüm
İnşaat	7.143	428	397
Kömür Madenciliği	6.722	389	35
Metalden Eş. İm. (Mak. Hariç)	11.039	196	35
Nakliyat	4.478	130	165
Dokuma Sanayi	4.328	127	26
Top ve Parekende Tic.	2.610	84	70
Nakil Araçlar imali	5.740	78	25
Makine İm. ve Tamiratı	5.331	92	25
Taş toprak, kil, kum vs imalatı	5.098	80	35
Gıda maddeleri san.	2.452	76	39
Metal mütea. Esas endüs.	5.506	54	19
Toplam	79.027	1.953	1.601